

**ÚSTŘEDNÍ KOLO 38. ROČNÍKU DĚJEPISNÉ OLYMPIÁDY
„DOBA HRADŮ A ZÁMKŮ V ČECHÁCH A NA MORAVĚ“
2008/2009**

PÍSEMNÁ PRÁCE

„Tvrz, nebo hrad zatím neprávem opomíjené“

Název práce: **TVRZ CUKNŠTEJN**

Zpracoval: **Martin Jaroš**

Adresa školy: **Gymnázium, Školní 995, Trhové Sviny, 374 01**

Ročník: **kvarta**

Konzultant: **Mgr. František Slípka**

Kraj: **Jihočeský**

O B S A H

Historie, vývoj, popis a majitelé	3
Návrh na popularizaci památky	4
Poznámky	6
Přílohy A /prohlídková trasa/	8
Přílohy B /historie a vývoj objektu/	34
Použitá literatura	52

Poloha. Tvrz Cuknštejn (Zuckenstein) nalezneme v Jihočeském kraji (okres České Budějovice), v údolí říčky Stropnice, asi tři kilometry západně od Nových Hradů (Gratzen), v jejichž katastrálním území se nachází.¹

Historie a majitelé. Tvrz založil mezi roky 1488-1491 vladka **Vilém Pouzar z Michnic**², a to na půdě příslušející statku Světví. K roku 1491 se už psal „seděním na Cuknštejně.“ Po Vilémově smrti r. 1496 získal tvrz jeho synovec Oldřich Pouzar z Michnic³. Při dělení majetku mezi jeho 4 potomky získal Cuknštejn v r. 1549 Svojše, který ho podle T.Peka prodal **Pavlu Boubínskému z Újezda**⁴ (v literatuře se často uvádí, že ho odkázal své sestře a ta zase svým sourozencům a přátelům⁵) jenž zde bydlel prokazatelně ještě v roce 1592. Mezi léty 1592-1597 ho pak ve vlastnictví vystřídal **Jiřík Kába z Rybňan**⁶ s manželkou Kateřinou z Malovic. Ten však v době stavovského povstání patřil k odpůrcům císaře a r. 1618 proto před císařskými uprchl i s manželkou a 7 dětmi do blízké Třeboně, kde r. 1620 zemřel. V rámci konfiskací získal pak r. 1621 tvrz Cuknštejn hrabě **Karel Bonaventura Buqoy**. V majetku tohoto rodu zůstala tvrz až do r. 1945, kdy jim byla zabavena a stala se vlastnictvím státu⁷. Po r. 1989 přešla do majetku **Horní Stropnice** a následně v r. 1999 do majetku **Nových Hradů**. Ty však neměly prostředky na opravu a tak byla tehdy už značně zdevastovaná tvrz po téměř ročním jednání prodána v r. 2000 do soukromého vlastnictví **Ing. Tomáše Peka**.

Popis objektu. Tvrz stojí na nevýrazné terénní vlně skalnatého podloží a je postavena z omítaného lomového zdiva (pozdější úpravy pak jsou cihlové). Zevně je lemovaná mohutnými opěrnými pilíři. Má uzavřenou čtyřkřídlovou dispozici s nevelkým, téměř čtvercovým nádvořím s kamennými gotickými ochozy – pavlačemi, jež jsou na severní straně přístupné dvěma vnějšími schodišti. Severozápadní nádvoří je tvořeno převýšeným hranolem bývalé černé kuchyně a k němu přistavěnou oktogonální věží se stanovou střechou. V jižním dvoupatrovém průčelí je průjezdni vstup, jenž byl uzavírán padacím mostem. Jinak je objekt jednopatrový a podsklepen je pouze pod východním křídlem. V objektu se dochovalo mnoho pozdně gotických architektonických a výtvarných prvků a detailů.⁸ Kolem tvrze je suchý příkop s vyzděnou kontreskarpou⁹ a mohutný val, místy až 10 m široký.

Stavební vývoj a využití objektu. Tvrz vznikla původně jen jako dvoupalácová, neboť obytná křídla (v 16. století asi dvoupatrová) byla jen na východní a západní straně. Sever a jih uzavírala hradba, přičemž na jižní straně předstupovala před hradbu hranolová branská věž. Ještě v první polovině 16. století byla přistavěna osmiboká severozápadní dvoupatrová věž a obytná křídla na severní i jižní straně, přičemž branská věž byla zastavěna do hmoty jižního křídla. Původní dřevěné ochozy nahradily nynější ochozy kamenné. Na konci 16. stol. vznikly některé drobné renesanční úpravy. V době stavovského povstání byla však tvrz dobyta a vypálena císařskými vojsky, což je v několika místnostech doloženo začouzením odkrytých starších omítek.¹⁰ Objekt poté ztratil svou sídelní funkci a byl využíván pouze pro hospodářské účely. Tehdy byl také zasypan příkop na jižní straně a snížena podlaha průjezdu, aby byl usnadněn vjezd potahů. Zničená byla bohužel i nádherná obdélníková gotická okna ve 2. patře jižního průčelí, jejichž části se naštěstí našly v zemině navezené do jižního příkopu a je tedy možné je v budoucnu rekonstruovat. V západním patře byla zřízena sýpka, což znamenalo zánik kaple, která po požáru asi již vůbec nebyla obnovena. K tvrzi byl přistavěn poplužní dvůr, jenž zanikl někdy na konci 19. století (jeho půdorys zaznamenal ještě A.Sedláček v r. 1884). K záchraně tvrze zřejmě na počátku 20. století přispěl boquoský stavitel K.Bůžek z Nových Hradů, který objekt „šetně a vkusně“ přeměnil v „byty dělného lidu“ ze sousedních dvorů (J.Bělohav, 1908). Předtím zde bydlel polesný a několik vrchnostenských pensistů (A.Sedláček, 1884). Z doby první republiky jsou zmiňovány byty zřízenců a panských podruhů (A.Cechner, 1921). K roku 1986 budova sloužila „k bytovým účelům MNV“.¹¹ V 60. letech sice neuspěl pokus o masivní rekreační využití objektu, nicméně bez tehdejších statických oprav by Cuknštejn už dnes pravděpodobně nestál.¹² V současnosti je tvrz díky Ing. T.Pekovi v pokročilé fázi pozdně gotické rekonstrukce¹³ a majitel má v úmyslu ji časem zpřístupnit.¹⁴

Archeologický výzkum. Záchranný výzkum začal hned po roce 2000 provádět archeolog P.Hrubý. Během opravných prací byl v roce 2002 v prostoru sýpky v patře západního křídla učiněn senzační objev bývalé kaple s gotickým oknem a gotickými nástěnnými malbami.¹⁵

Význam objektu. Stavba má zejména architektonickou hodnotu. Téměř beze změn a jakoby zázrakem se tu dochovala pozdně gotická tvrz z přelomu 15. a 16. století, která je svou uzavřenou čtyřkřídlovou dispozicí vlastně prapředkem renesančních zámků. Je to unikátní doklad postupné přeměny gotického opevněného sídla v sídlo renesanční, jímž je už např. nedaleký Žumberk.¹⁶ Cuknštejn je ale zároveň i dokladem životního stylu drobné šlechty na sklonku středověku.

Jak zpopularizovat tento zajímavý historický a stavební objekt?

I/ Zpřístupnit tvrz návštěvníkům, a to zejména jako doklad stavebního a životního stylu na přelomu 15. a 16. století /majitel objekt opravuje a má v úmyslu ho zpřístupnit/. Přestože se vybavení interiérů nedochovalo, je skladba a účel místností zajímavým svědectvím o stylu života. Návštěvníci by procházeli připravenou prohlídkovou trasou (viz níže).

II/ Zvýšit informovanost o existenci tohoto objektu: informační brožura o tvrzi, internetové stránky, pořádání vzdělávacích i komerčních akcí – např. výstav, svateb atp.

III/ Využít objekt pro výukové účely škol – např. formou připraveného výukového programu (zaměřeného na stavební slohy a životní styl).

IV/ Zajistit veškerý turistický servis – parkování (pozemky patří majiteli), suvenýry (v prodeji je již papírová vystřihovánka tvrze), pohostinství (v přízemí plánuje majitel krčmu s veškerým zázemím) a jednoduché ubytování. Bude se platit vstup. Vždy v určených intervalech budou prohlídky s průvodcem po navržené trase (ostatní prostory jsou užívány k soukromým účelům majitele).

Návrh prohlídkové trasy (vznikl po prohlídce objektu, která mi byla umožněna laskavostí majitele, a po konzultaci s ním) **a základní informace** – jednotlivé zastávky na trase jsou číslovány /viz plány přízemí a 1.patru v přílohách 1 a 2/ a vedou nejprve exteriérem a pak interiérem:

1 – Na vale před jižním průčelím: gotický portál vjezdu – střílny a barokní okénka v 1. patře /viz př. 3/ - čtyři pozdější okna ve 2. obytném patře byla původně gotická: obdélníková s dělicím kamenným křížem, s okenicemi – tato okna je možné rekonstruovat /př. 4/, protože v navezené zemině před jižním průčelím se našly jejich podstatné části /př. 5/ - u pravého okna je pod opadávající mladší omítkou vidět zbytky červeného gotického orámování /př. 6/.

2 – Příkop kolem tvrze a jv. nároží: kolem celé tvrze je 6-7 m široký příkop, jehož zevní zeď (cca 75 cm) z lomového kamene má před sebou cca 3,5 m vysoký val /př. 7/ - dno příkopu je dnes vyšší, ale majitel obnovuje jeho původní hloubku /př. 8/ - v boční stěně jižního křídla vidíme v přízemí dvě obnovené štěrbinové střílny /př. 9/ - v 1. patře vlevo okénko prevetu, jehož odpad vede stěnou a ústí u úpatí pilíře /př. 10 a 11/ - vpravo předělané barokní okno /př. 12/.

3 – Východní průčelí tvrze: na pilířích jsou vidět zbytky červeného gotického kvádrování /př. 13/ - u levého pilíře je v 1. patře malé gotické okno (s rekonstruovanou gotickou vitráží) z černé kuchyně, pod nímž je patrný otvor výlevky /př. 14/.

4 – Severní průčelí tvrze: v levé části 1. patra je arkýř na 3 krakorcích s gotickým okénkem, v němž byl umístěn prevet /př. 15a 16/ – pod arkýřem je dochovaná otevřená jímka žumpy /př. 17/.

5 – Dvoupatrová oktogonální věž na sz. rohu: z objektu tvrze vyčnívá sedmi stranami pravidelného osmistěnu /př. 18/ – Jehlancová střecha kopíruje půdorys oktogonu /př. 19/ - v přízemí a dvou patrech jsou dochovaná gotická okénka, z nichž některá byla původně střílnami /př. 20/.

6 – Západní průčelí: doklad pestrého stavebního vývoje – upoutá barokní prampouch mezi dvěma pilíři /př. 21/, který ale zakryl flankovací střílnu dodnes patrnou na levém z nich /př. 22/ - šikmý levý pilíř je novější přístavbou a zakrývá část zazděného gotického okna /př. 23/ – nízký nárožní pilíř západ.průčelí byl přistavěn se statických důvodů v polovině minulého století /př. 24/ – v boční stěně záp.křídla je zajímavým dokladem stavebního vývoje „goticko-renesanční“ okénko s plastickou „stříškou“ /př. 25/.

7 – Vstup do tvrze po pevném a padacím mostě: přes příkop vedl pevný a poté padací most (bude majitelem rekonstruován – viz př. 26 a 27) – příkop na této již. straně byl v 17.stol. zasypan z důvodu snazšího vjezdu a objekt byl od Bílé hory využíván pouze hospodářsky – podlaha vjezdu byla zároveň snížena, takže brána byla poté vyšší – původní dolní zakončení portálu je dodnes ve zdi dobře patrné /př. 28/.

8 – Gotický vstupní portál – brána: lomený oblouk je v zapuštěném obdélníkovém poli, určeném pro usazení padacího mostu /př. 29/ – vpravo i vlevo nahoře jsou dochovány obdélníkové otvory pro kladky /př. 30/ – na obou stranách portálu jsou ještě další 2 čtvercové otvory – zřejmě pro uchycení zábradlí mostu /př. 31/.

9 – Vstupní průjezd na jižní straně: vpravo je sedátko /př. 32/, vlevo malé strážní okénko /př. 33/ – dnes jsou v důsledku snížení podlahy ve větší výšce – první část průjezdu je uzavřena dalším gotickým portálem, v němž byly dveře uzavíratelné kládami, po nichž zbyly díry ve zdech /př. 34/ - původně zde totiž byla hradba s předsunutou průjezdní věží – později v 16. stol. byla věž začleněna do přistavěného již. dvoupatrového obytného křídla.

10 – Čtvercový dvůr: obytná křídla byla původně jen na východní (vpravo – př. 35) a západní (vlevo – př. 36) stran – před požárem v 17. stol. zde asi byla druhá dřevěná patra – sever a jih byly uzavřeny hradbami, jež byly v 16. stol. přestavěny také na obytná křídla /př. 37 a 38/ - původní dřevěné ochozy byly v 16. stol. nahrazeny ochozy kamennými /př. 39/.

11 – Obytná místnost I v přízemí západního křídla: vstupní portálek /př. 40/ byl původně vyšší – byl nad ním dřevěný ochoz – dodnes je patrné uchycení pro dřevěné schodiště /př. 41/ - valená klenba /př. 42/ – okna původně střílnami – na zdi vyryt obrázek.

12 – Obytná místnost II tamtéž: vchod je z místnosti I – křížová klenba z cihel – žebra klenby jsou malovaná /př. 43/ - odkryté začouzení po požáru /př. 44/ - vlevo za dveřmi restaurátorská retuš /př. 45/ - již. okno s žebříčkem je asi původní /př. 46/.

13 – Černá kuchyně: v přízemí mezi záp. a sever. křídlem – vstup sedlovým portálkem /př. 47/ - bylo zde otevřené ohniště - vlevo je propojení z kuchyně do obytné místnosti I /př. 48/ – kuchyně sahala původně přes dvě patra, ale 1907 byla přepatrována k obytným účelům /př. 49/.

14 – Světnice kuchaře v přízemí věže: vstup z černé kuchyně sedlovým portálkem /př. 50/ - okna původně střílnami – atypické zaklenutí /př. 51/ - vpravo zachován na zdi osvětlovací krbeček /př. 52/.

15 – Schodiště ze dvora: vede na pozdně gotický kamenný ochoz východ. křídla – typicky profilované gotické „zábradlí“ /př. 53/ bylo původně po celé délce schodiště a v dolní části končilo v ostřejším úhlu.

16 – Společenská místnost v patře sever. křídla: dlouhá místnost s valenou klenbou s výsečemi /př. 54/ - vstup je krásně zdobeným sedlovým portálkem /př. 55/ - do dvora je zachovaná střílna /př. 56/ - proti vchodu je v arkýři umístěn prevet /př. 57/.

17 – Černá kuchyňka: v patře východ. křídla /př. 58/ - v levém rohu se dochoval otvor původní výlevky /př. 59/.

18 – Obytná místnost I v patře jižního křídla: vstup jednoduchým portálkem s gotickým malovaným orámováním /př. 60/ - ve zdi dochován osvětlovací krbeček /př. 61/ - vedle krbečku patrné otvory po kachlových kamnech – vlevo je ve východní zdi zapuštěný prevet /př. 62/ - rovný dřevěný strop ze 17. století /př. 63/.

19 – Obytná místnost II v patře jižního křídla: vstup opět jednoduchým zdobeným portálkem /př. 64/ - do západní zdi je opět zapuštěn prevet /př. 65/ - okna asi původně střílnami – na zdi odkryty stopy po ohni /př. 66/ - vlevo je přístup do menší obytné komory nad průjezdem /př. 67/.

20 – Obytná místnost III v 1. patře věže: větší sklenutí stropu než v přízemí /př. 68/.

21 – Kaple v patře západního křídla: je to závěr a zároveň asi nejzajímavější místo prohlídky, protože se jedná o umělecky nejhodnotnější část objektu – dlouhá místnost s rovným dřevěným stropem sloužila od 18. století jako sýpka – vpravo za dveřmi původně menší místnost oddělená zdí – zde odkryty fresky s náboženskými výjevy /př. 68-71/, erby Pouzarů z Michnic a Rožmberků /př. 72/ a také gotické okno s lomeným obloukem /př. 73 a 74/ - pod oknem chybí výzdoba a byla zde zřejmě mensa – dlouhá místnost před kaplí byla zřejmě společenskou místností, ale její přesný účel není znám. Fresky maloval zkušený malíř.

P o z n á m k y

1/ Dostupná je po místní komunikaci buď z obce Světví (Gschwendt) nebo z druhé strany přes hráz vodní nádrže z obce Humenice (Meierhof). Je také v podstatě součástí naučné stezky Terčina údolí.

2/ Pouzarové z Michnic byl český vladýcký rod sídlící od 15. století v jižních Čechách, kde kromě Michnic vlastnil např. Žumberk, Olešnici a další statky na Novohradsku. Otec Viléma Pouzara z Michnic byl rožmberským purkrabím na hradech Velešín, Dívčí Kámen a Nové Hrady. Vilémův synovec Oldřich koupil 1541 Nalžov, kde doloval stříbro. Byl to také asi nejvýznamnější člen rodu, protože zastával různé funkce na Pražském hradě a účastnil se zemských sněmů. Po velkém požáru z roku 1543 dal dokonce na vlastní náklady odlít zvon pro Týnský chrám a také pro katedrálu sv. Víta. Po své smrti v roce 1545 byl v Saské kapli sv. Víta i pohřben. Rod vymřel v 17. století.

3/ V některé literatuře se uvádí, že šlo o „strýce Oldřicha“. Z rodokmenu, který publikovali A.Sedláček i A.Teichl ale vyplývá, že tvrz zdědil nejprve Vilémův **bratr** Oldřich a teprve poté v roce 1517 Vilémův **synovec** Oldřich (syn Vilémova bratra Oldřicha). Tuto posloupnost uvádí i T.Pek.

4/ Boubínští z Újezda byl český rytířský rod, jenž měl ve znaku hlavu mouřenína „bílou kuklou po turecku přioděnou“. Rod se počátkem 15. století připomíná na Prácheňsku, kde získal i řadu statků. Významným členem rodu byl např. Petr Boubínský (+ 1600), který byl císařským radou a hejtmanem Prácheňského kraje. Pět členů rodu bylo za účast ve stavovském povstání potrestáno konfiskacemi. Poslední z rodu Anna (+1678) byla provdána do rodu hrabat z Vrtby.

5/ Např. A.Sedláček uvádí i jejich jména: Anna Běšínová, Eliška Kořenská a bratři Václav, Petr, Lipolt a Mikuláš Častolarovi z Dlouhévsí a v pramenech neuvedení nejbližší přátelé. Tento údaj byl pak od Sedláčka přebírán dalšími autory.

6/ Kábové z Rybňan byl český rytířský rod pocházející z Rybňan na Lounsku, kde se objevuje na počátku 16. století. Členové rodu Jan a Václav vystavěli v první polovině 16. století renesanční vodní zámek Červenou Lhotu, kde rod sídlil až do roku 1597. Na konci 16. století jeden člen rodu zahynul ve válkách s Turky, další byl místopurkrabím Pražského hradu a jiný zase proviantmistrem povstálých stavů (tento Jan Kába byl po Bílé Hoře odsouzen k trestu smrti, ale rozsudek mu byl zmírněn na žalář). Náš Jiří Kába, který je podle pramenů ze zámeckého archivu na Nových Hradech uváděn k roku 1597 jako nový „hradní pán“, pak přišel roku 1620 o tvrz Cuknštejn „od císařského vojska vypálenou, mocí válečnou vzatou a cizozemci Buquoiovi postoupenou.“ Zchudlý rod Kábů vymřel v 18. století.

7/ V Průvodci přírodovědnou naučnou stezkou, vydaném někdy v 80. letech minulého století organizací Českého svazu ochránců přírody na Nových Hradech se na str. 20 píše: „Vnitřní prohlídka objektu dosud není povolena. Je majetkem Jihočeského muzea v Českých Budějovicích a je postupně opravován.“

8/ Zejména: sedlové portálky, valené klenby a pozdně gotická křížová klenba, osvětlovací krbečky, šambrány oken a portálů /šambrána = dekorativní orámování okenních či dveřních otvorů/, gotické kvádrování na vnější fasádě (v literatuře o Cuknštejně často mylně označované za sgrafitovou výzdobu), lomené gotické portály průjezdu, lomené gotické okno kaple, okosená kamenná ostění oken a sedlových portálků a arkýř na krakorcích /krakorec = kamenný nosník vysunutý ze stěny k podpoře vystupujících stavebních částí, směrem od zdi se zpravidla stupňovitě zmenšuje/.

9/ Tento příkop s kontreskarpou byl vybudován nepochybně podle vzoru hradního příkopu na Nových Hradech. Kontreskarpa je vnější svah příkopu (zeď na vnější straně příkopu se pak označuje jako kontreskarpová zeď).

10/ Požár dokládá i list Jiřího Vrše ze Sádlna (SÚA, SM C 215/K 2). O vypálení tvrze svědčí také dendrochronologický průzkum krovu, který provedl před několika lety T.Kyncl – jeho nejstarší části

jsou totiž až z roku 1634-1635 /T.Pek: Objev, obnova a restaurování gotické kaple na tvrzi Cuknštejn na Českobudějovicku. In: Zprávy památkové péče, č. 2, 2007, s. 99/.

11/ Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V. Jižní Čechy. Praha 1986, s. 34.

12/ Byly však zničeny některé původní dřevěné části a také všechna kachlová kamna z počátku 19. století.

13/ Ing. Tomáš Pek dokázal doslova zázrak, když z této téměř ruiny opět vytvořil objekt, o který mají v posledních letech zájem nejen turisté, ale např. také filmaři. Ve většině místností už byly provedeny restaurátorské práce a opravy omítek a v několika oknech byla obnovena i pozdně gotická vitráž ze skleněných terčíků /skleněné terčíky, lidově „pucny“, byly většinou kruhové nazelenalé skleněné tabulky zasazené do olověného rámu, uprostřed zesílené – v 15. a 16. století se používaly k zasklení oken/. Při opravách pomáhá současnému majiteli také Občanské sdružení Cuknštejn a řada dalších dobrovolníků.

14/ Cuknštejn vždy lákal poutníky a zvědavce. Turistům byl doporučován v různých cestovních průvodcích už ve 2. polovině 19. století /např. Čechy společnou prací spisovatelů a umělců českých, díl VI. – V jihovýchodních Čechách, 1883-1908, s. 75-76/ a stejně tak i v době první republiky /např. průvodce Šumavou od Eduarda Moravce z roku 1924 – ten zmiňuje i nepodložené tvrzení o spojení tvrze a Nových Hradů „chodbou podzemní“; též J.Žáček: Hory novohradské, 1936, s. 17/. Rovněž dnes je Cuknštejn uváděn v poměrně značném množství turistických internetových stránek i tištěných průvodců.

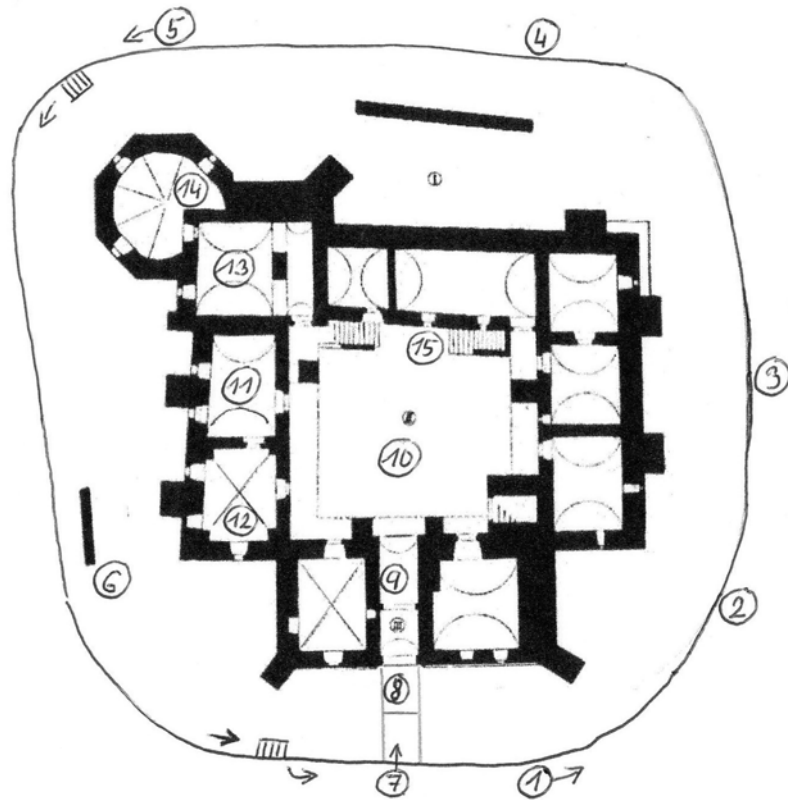
15/ K objevu kaple a nástěnných maleb došlo v roce 2002 při odstraňování omítek z 50. let 20. století. Objev byl realizován v podstatě laiky, pouze za pečlivého dozoru odborníků. Pro zajímavost je třeba uvést, že stavebně-historický průzkum z roku 1977 v zásadě konstatoval, že v těchto místech už nelze nic nalézt (což dokazuje, že ani erudovaný odborník nemůže při jednorázové akci zmapovat celý objekt do všech podrobností). Všechny tři dochované stěny kaple – západní, severní i východní – byly vyzdobeny figurálními freskami. Jižní vnitřní „dělicí“ zeď byla pravděpodobně zbourána po požáru. **Západní stěna:** uprostřed je výjev umučení sv. Šebestiána, který stojí před stromem a z obou stran na něj míří lukem či kopím nevěřící se zahnutými šavlemi. Nad nimi jsou zobrazeny 3 erby, z nichž rozpoznán byl pravý rožmberský a prostřední Pouzarů z Michnic (v důsledku snížení stropu chybí části přilbice a celý klenot). **Severní stěna:** fresky jsou dole ohraničeny namalovanou vlnovkou závěsu a po stranách vodorovnými pruhy. Na stěně je viditelných 8 postav. Rozpoznat však lze pouze uprostřed stojícího sv. Kryštofa (podle velikosti a hole ve formě stromu) a Ježíška nad jeho pravým ramenem. **Východní stěna:** obě špalety /= ostění, svislé stěny otvoru okna/ i zeď kolem okna jsou vyzdobeny malbou. V levé špaletě se nachází postava světce, v pravé pravděpodobně postava sv. Kateřiny, držící v ruce meč. Pohledově vlevo od gotického okna se nachází celkem dobře zřetelná freska Ukřižování Krista, jemuž opět v důsledku sníženého stropu chybí hlava. Vpravo je pak hodně poškozená freska stojící Madony s Ježíškem. Kaple zanikla zcela jistě před rokem 1732, kdy už není zmiňována v inventáři, pravděpodobně nebyla obnovena po požáru. Dokonalost maleb vylučuje práci lidového řemeslníka. Stylově patří malby do období vrcholné až pozdní gotiky, která v jižních Čechách přetrvávala hluboko do 16. století. Restaurátorské práce v kapli provedl tým restaurátora akad.malíře Jiřího Čecha /T.Pek: Objev, obnova a restaurování gotické kaple na tvrzi Cuknštejn na Českobudějovicku. In: Zprávy památkové péče, č. 2, 2007, s. 98-103/.

16/ Ve tvrzi Cuknštejn byla ještě jednotlivá křídla přistavována coby samostatné části centrálního dvora. Naproti tomu v nedaleké tvrzi Žumberk už byla čtyřkřídlá dispozice výsledkem záměru, který byl doveden k plné renesanční uzavřenosti /D.Menclová: České hrady 2, 1976/.

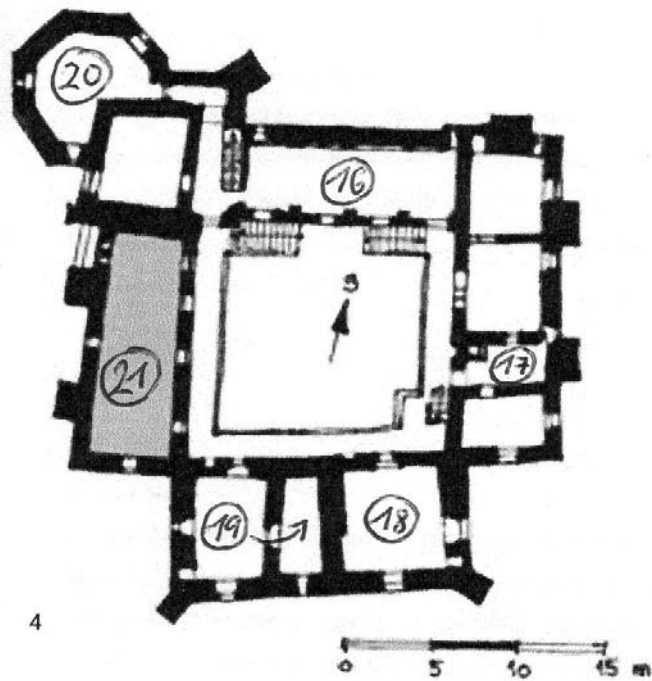
PŘÍLOHY

A

Prohlídková trasa

1

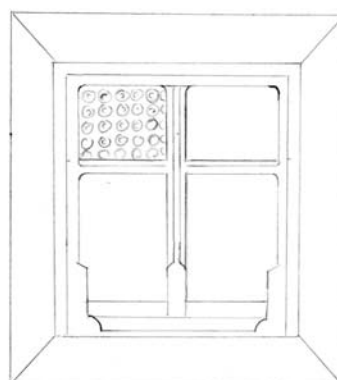

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

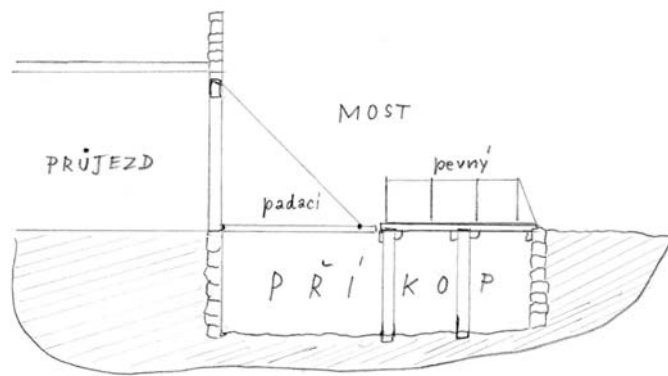

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

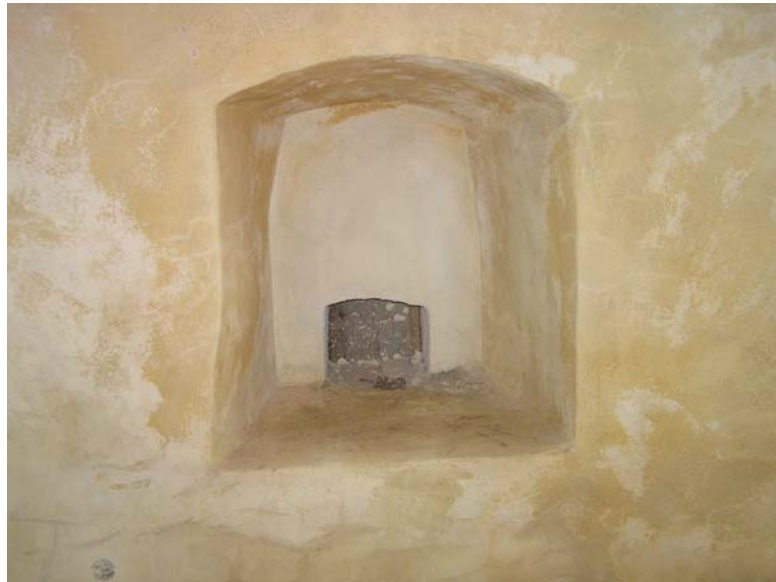
46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

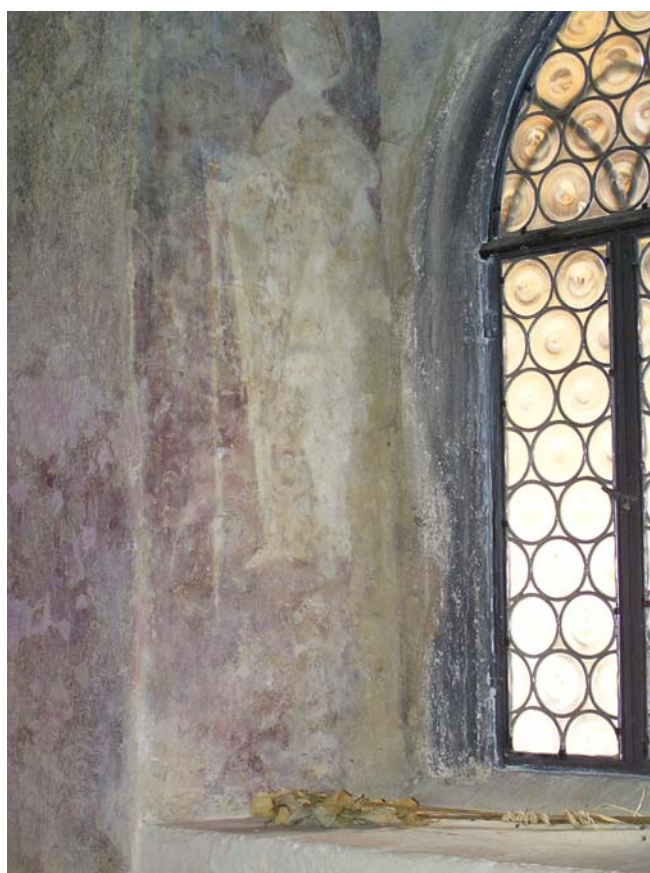
71

72

73

74

Seznam příloh – A /prohlídková trasa/

- 1 - Plánek prohlídkové trasy – exteriér a přízemí
- 2 - Plánek prohlídkové trasy – 1. patro
- 3 - Průčelí jižního křídla
- 4 - Přibližná rekonstrukce gotického okna z jižního průčelí (podle T.Peka)
- 5 - Zbytek gotického okna z jižního průčelí, nalezený v zasypaném jižním příkopu
- 6 - Původní gotické orámování pravého okna v průčelí
- 7 - Příkop s vyzděným valem
- 8 - Jihovýchodní nároží s odkrytou původní hloubkou příkopu
- 9 - Dvě obnovené šterbinové střílny v boční stěně již. křídla
- 10 - Okénko prevetu, který je zapuštěn do zdi (boční stěna již. křídla)
- 11 - Vyústění odpadu prevetu
- 12 - Předělané barokní okno
- 13 - Gotické kvádrování na východním pilíři
- 14 - Okénko z černé kuchyně a otvor výlevky (východní průčelí)
- 15 - Arkýř na krakorcích s prevetem (severní průčelí)
- 16 - Prevet zezdola
- 17 - Jímka otevřené žumpy pod arkýřem
- 18 - Oktogonální věž
- 19 - Střecha věže
- 20 - Gotické okénko věže
- 21 - Prampouch (rozpěrný oblouk) na západním průčelí
- 22 - Zakrytá flankovací střílna
- 23 - Šikmý pilíř na západním průčelí zakrývá zazděné gotické okno
- 24 - Nízký nárožní pilíř západního průčelí, přistavěný v pol. 20. století
- 25 - Goticko-renesanční okénko
- 26 - Prostor příkopu, v němž byl padací most
- 27 - Návrh pevného a padacího mostu
- 28 - Dodnes patrné původní dolní ukončení portálu
- 29 - Celkový pohled na bránu-vjezd
- 30 - Otvor pro kladku
- 31 - Otvory sloužící pravděpodobně pro uchycení zábradlí
- 32 - Sedátko v průjezdu
- 33 - Strážní okénko v průjezdu
- 34 - Druhý vnitřní portál průjezdu s dírami po kládách
- 35 - Východní strana dvora
- 36 - Západní strana dvora
- 37 - Jižní strana dvora s průjezdem
- 38 - Průhled z průjezdu na severní stranu dvora
- 39 - Kamenný ochoz na severozápadní straně dvora
- 40 - Vstupní portálek do obytné místnosti I v přízemí

- 41 - Uchycení pro dřívější dřevěné schodiště
- 42 - Valená klenba v místnosti I v přízemí
- 43 - Malovaná žebra křížové klenby v místnosti II v přízemí
- 44 - Odkryté začouzení po požáru v místnosti II v přízemí
- 45 - Restaurátorská retuš v místnosti II v přízemí
- 46 - Jižní okno s žebříčkem v místnosti II v přízemí
- 47 - Horní část sedlového portálu do černé kuchyně v sz. přízemí
- 48 - Propojení černé kuchyně s obytnou místností I v přízemí
- 49 - Důkaz přepatrování černé kuchyně
- 50 - Sedlový portálek do světnice kuchaře v přízemí věže
- 51 - Atypické zaklenutí přízemí věže (melounová klenba)
- 52 - Osvětlovací krbeček ve světnici kuchaře
- 53 - Schodiště na východní ochoz
- 54 - Valená klenba s výsečemi – společenská místnost v patře
- 55 - Krásně zdobený sedlový portálek do společenské místnosti v patře
- 56 - Střílna do dvora ze společenské místnosti v patře
- 57 - Prevet v arkýři – společenská místnost v patře
- 58 - Černá kuchyňka v patře východního křídla
- 59 - Výlevka z černé kuchyňky
- 60 - Rekonstrukce gotického orámování portálu do obytné místnosti I v patře jižního křídla
- 61 - Osvětlovací krbeček v místnosti I v patře
- 62 - Do zdi zapuštěný prevet v místnosti I v patře
- 63 - Dřevěný strop ze 17. století v místnosti I v patře
- 64 - Portálek do místnosti II v patře
- 65 - Prevet v místnosti II v patře
- 66 - Stopy po ohni v místnosti II v patře
- 67 - Vstup z místnosti II do komory nad průjezdem
- 68 - Kaple – západní stěna
- 69 - Kaple – severní stěna
- 70 - Kaple – východní stěna
- 71 - Kaple – spodní strana rohu severní a východní stěny
- 72 - Kaple – rožmberský erb na západní stěně
- 73 - Kaple – gotické lomené okno zevnitř
- 74 - Kaple – gotické okno při pohledu z ochozu

Foto a kresby: M Jaroš a Mgr. F. Slípka

Fotografie interiéru byly pořízeny pouze pro účely této práce a nesmí být komerčně využity!

PŘÍLOHY

B

Historie a vývoj objektu

76

Pauzar von Michnitz.

Erasmus 1435—1479		Katharina v. Odolen von Komaric 1435—1452	
Wilhelm 1483—1496 auf Zuckenstein Zwaicendorf, Gschwendl v. Helene, Frein v. Weissen- dorf, Heirat 1488	Ulrich 1500 auf Zuckenstein und Michnitz		
Ulrich 1517, † 1545 v. Nabka v. Wilhartitz auf Ellischau	Katharina 1518—1537	Wolf 1533—1544 auf Sonnberg, Wolfersdorf Swachahof	Eufemia (Ofka) v. N. Malovec
Johann 1546—1552 v. Katharina von Malowitz	Svojše auf Zucken- stein, Zwaicendorf und Wolfersdorf, 1549—1570 v. Ludmilla Častolar v. Langenderf † 1572	Heinrich auf Sonnberg Chwalkohof Michnitz	Wock 1549, † 1575 auf Elexnitz, v. Anna Černin v. Cudenitz † 1530 v. Mariana Schütz v. Max Ennenkl von Drahanic zu Gross
Anna † 1598 v. Wenzl Tetauer von Telau v. Johann Kinsky von Wehinitz	Albrecht Gregor geb. 1566, 1623 confert. v. Katharina Pesik von Komarov v. Wilhelm v. Land- stein, † 1612, 14. Mai Peter 1623, † vor 1664 v. Johanna Wachl von Pantenau Heinrich † vor 1623 Peter 1623, † vor 1664 v. Johanna Wachl von Pantenau Anna † 1618 v. Johann Hraditsky von Kresovic v. Peter Kostomlatsky von Kresovic Eva v. Peter Kostomlatsky von Kresovic		

78

79

80

81

82

83

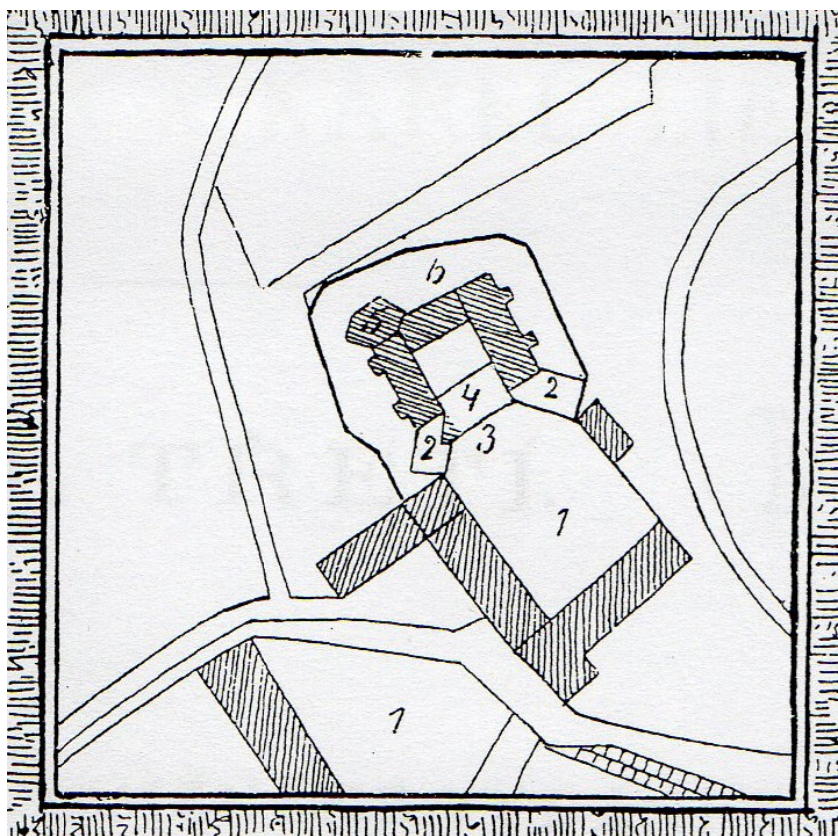

84

85

86

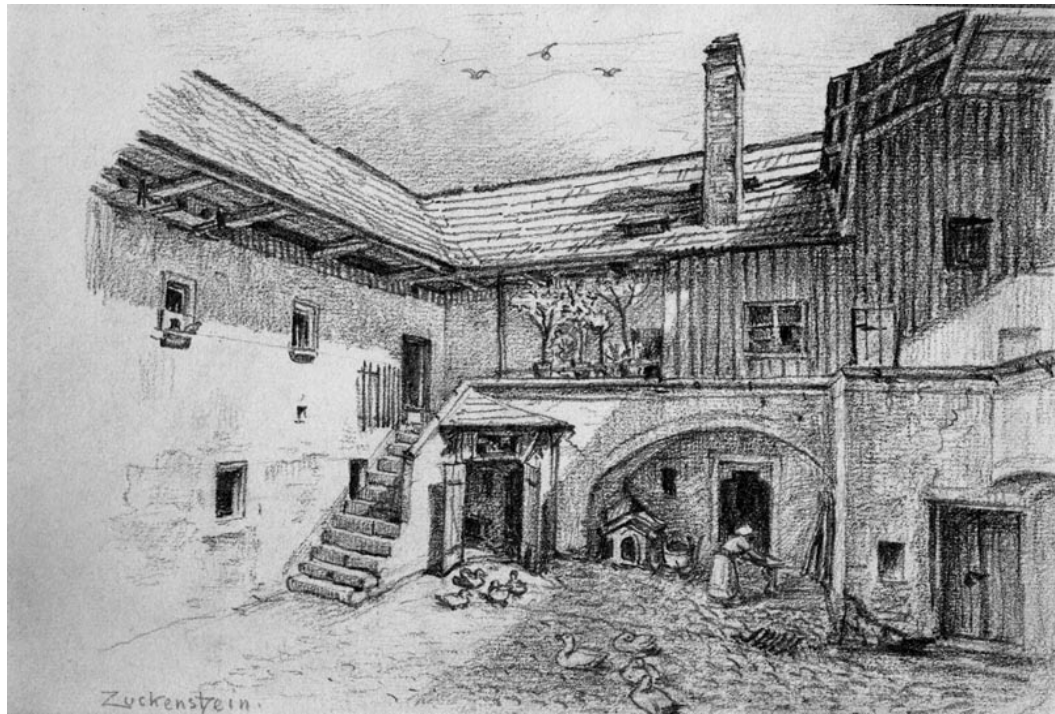
87

88

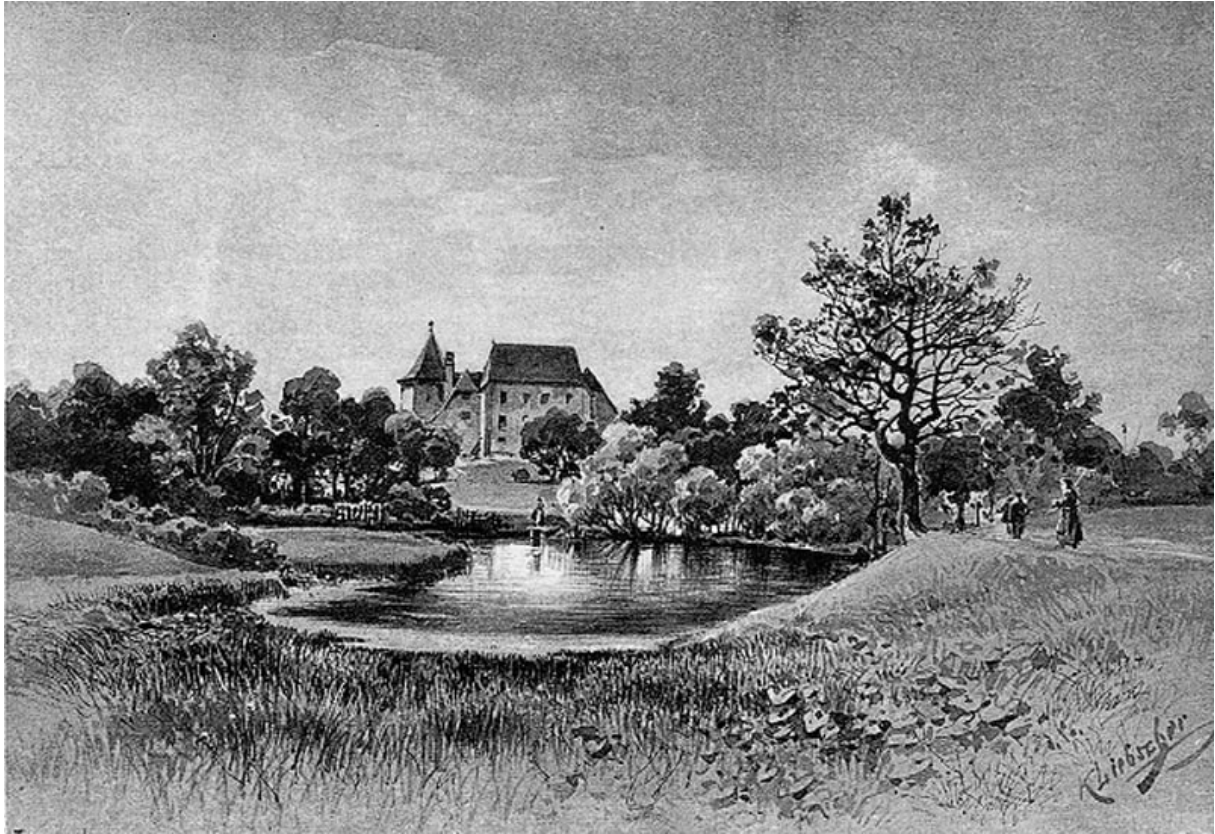

89

90

91

92

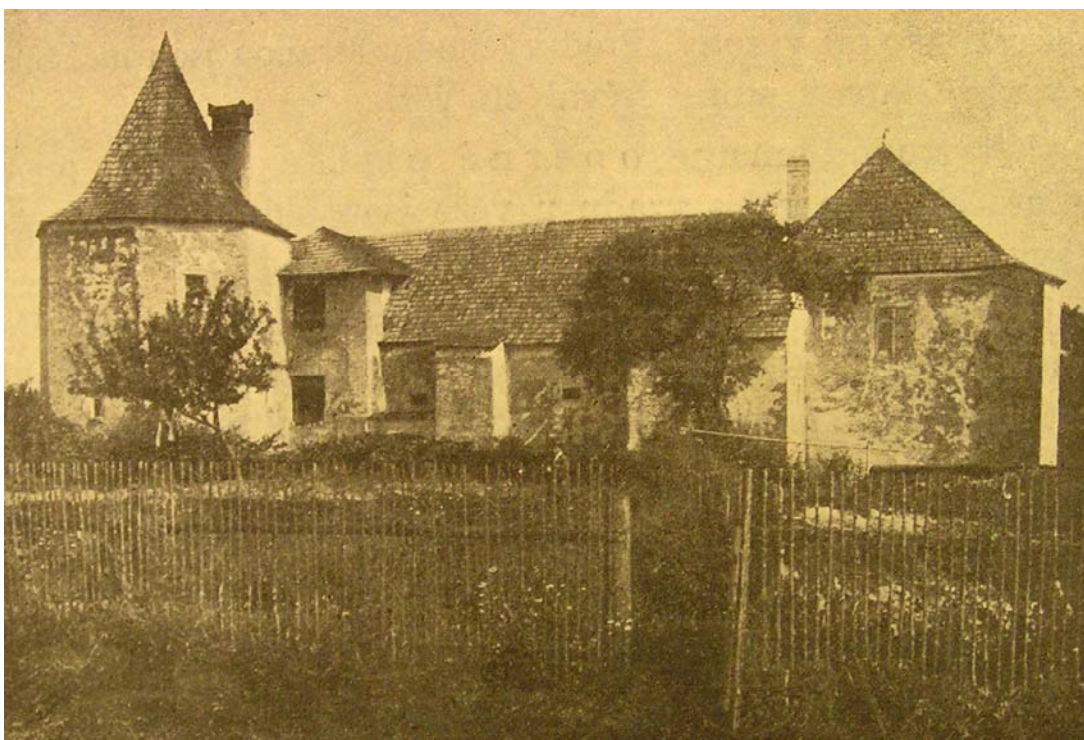
93

94

95

96

97

98

846 ZUCKENSTEIN

99

100

101

102

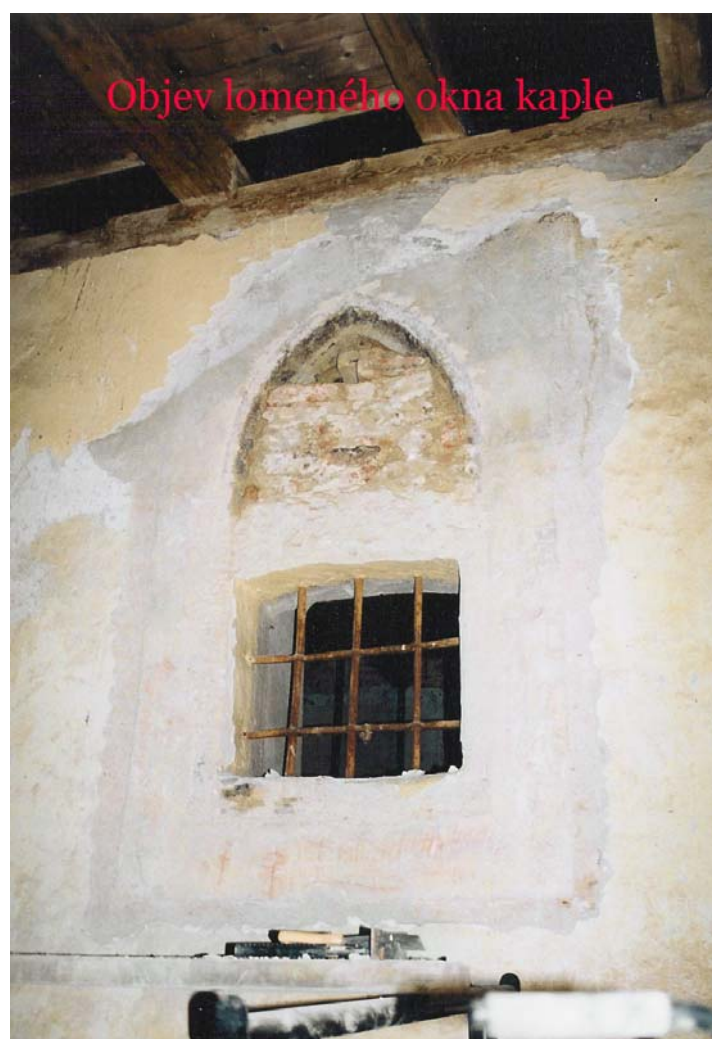
103

104

105

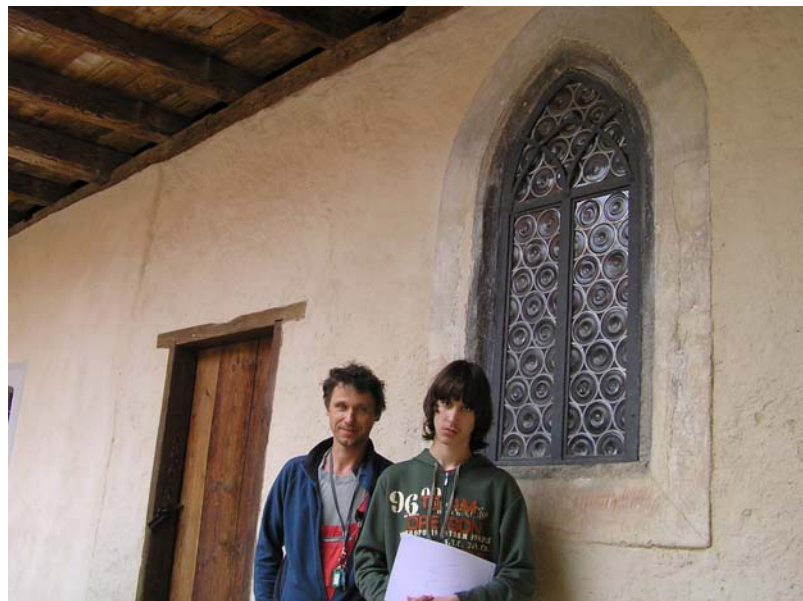
106

107

108

109

110

Seznam příloh – B /historie a vývoj objektu/

- 75 - Mapa regionu
- 76 - Erby majitelů tvrze
- 77 - Rodokmen Pouzarů z Michnic /A. Teichl/
- 78 - Náhrobek Oldřicha Pouzara z Michnic
- 79 - Situace z roku 1826 – tvrz s poplužním dvorem
- 80 - Akvarel 1843
- 81 - E.Herold – před rokem 1884
- 82 - A.Sedláček, 1884
- 83 - A.Sedláček, 1884
- 84 - A.Sedláček, 1884
- 85 - A.Sedláček, 1884
- 86 - Cuknštejn s poplužním dvorem /A.Sedláček, 1884/
- 87 - Severní příkop /1892/
- 88 - Západní příkop /1892/
- 89 - Dvůr /1892/
- 90 - Pohlednice z roku 1905
- 91 - Ottovy Čechy, 1908
- 92 - Na počátku století – pohled od západu (pohlednice)
- 93 - Na počátku století (pohlednice)
- 94 - Na počátku století (pohlednice)
- 95 - Cechner, 1921
- 96 - Cechner, 1921
- 97 - Cechner, 1921
- 98 - Kolem r. 1930 – pohlednice
- 99 - 1986 /L.Svoboda/
- 100 - Asi počátek 80. let minulého století
- 101 - 80. léta minulého století
- 102 - Katastrofální stav objektu v 90. letech minulého století
- 103 - Krov věže při opravě /T.Pek/
- 104 - Osvětlovací krbeček před opravou /T.Pek/
- 105 - Objev lomeného okna kaple /T.Pek/
- 106 - Filmaři na Cuknštejně – kulisa brány na sz. straně tvrze /T.Pek/
- 107 - Model Cuknštejna
- 108 - Autor práce Martin Jaroš (vpravo) s majitelem tvrze Ing. Tomášem Pekem (vlevo) při prohlídce objektu
- 109 - Současný stav – květen 2009
- 110 - Současný stav – květen 2009

Použitá literatura

- Bělohav, Josef a kol.: Království české III. Jižní Čechy. Praha 1908.
- Blažíček, O.J.- Kropáček, Jiří: Slovník pojmů z dějin umění. Odeon, Praha 1991.
- Brych, Vladimír – Rendek, Jan: České hrady, zámky a tvrze. Ottovo nakladatelství, Praha 2005.
- Cechner, Antonín: Soupis památek historických a uměleckých v Čechách XLII. Politický okres kaplický. Praha 1921.
- Dudák, Vladislav a kol.: Encyklopedie světové architektury 1 (A-K). Praha 2000.
- Dudák, Vladislav a kol.: Encyklopedie světové architektury 2 (L-Ž). Praha 2000.
- Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V. Jižní Čechy. Svoboda, Praha 1986.
- Koblasa, Pavel – Kovář, Daniel: Panská sídla jižních Čech. 433 hradů, zámků a tvrzí. České Budějovice 2003.
- Koch, Wilfried: Evropská architektura. Encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost. Universum 2008.
- Kroupa, Stanislav: Hory pout zbavené. Města a vesnice v oblasti Novohradských a Slepíčních hor. České Budějovice 2006.
- Kuthan, Jiří – Šechtlovi, Marie a Josef: Jižní Čechy. Krajina, historie, umělecké památky. Praha 1974.
- Marek, Jiří: Přírodní park Novohradské hory. STROM 2000.
- Marek, Jiří: Terezino údolí. STROM 2000.
- Menclová, Dobroslava: České hrady 2. Odeon, Praha 1976.
- Moravec, Eduard: Č.Budějovice – průvodce městem. Jižní Čechy a Šumava. Praha – České Budějovice 1924.
- Moertl, Otto – Svoboda, Miroslav: Kaplicko a Novohradsko. Historie, krajina, turistické trasy. České Budějovice 1992.
- Mysliveček, Milan: Velký erbovník Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české. Sv. 1. Fraus, Plzeň 2005.
- Mysliveček, Milan: Velký erbovník Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české. Sv. 2. Fraus, Plzeň 2006.
- Mysliveček, Milan: Místopisný obrázkový atlas aneb Krasohled český 4. Chvojko nakladatelství 2001.
- Pek, Tomáš: Objev, obnova a restaurování gotické kaple na tvrzi Cuknštejn na Českobudějovicku. In: Zprávy památkové péče, ročník 67, 2007, číslo 2.
- Poche, Emanuel a kol.: Umělecké památky Čech 1 (A-J). Academia, Praha 1977.
- Pourová, Renata: Hrady, zámky a tvrze, které přežily rok 2000. Jihočeský kraj. Herbia 2006.
- Průvodce přírodovědnou naučnou stezkou. Český svaz ochránců přírody, Nové Hrady.
- Sedláček, August: Hrady, zámky a tvrze Království českého III. Budějovsko. Argo, Praha 1994 (fotoreprint vydání z r. 1884).
- Svoboda, Ladislav a kol.: Encyklopedie českých tvrzí I (A-J). Argo, Praha 1997.
- Štanglová, Marie a kol.: Tajemství podzemí. Archeologický průzkum na tvrzi Cuknštejn. In: O kraji ztracené paměti – Expedice Neocastri 2001, Nové Hrady 2002.
- Šubert, F.A.- Borovský, F.A.: Čechy společnou prací spisovatelův a umělců českých. Díl VI. V jihovýchodních Čechách. Novohradecko. J.Otto, Praha 1883-1908.
- Teichl, Anton: Geschichte der Herrschaft Gratzen. Gratzen 1899.
- Vávra, Antonín: Vrkoče pro regenta. Historie a pověsti z Novohradska. MěNV Nové Hrady 1986.
- Žáček, Jan: Hory novohradské. Třeboň 1936.

Další literatura o tvrzi Cuknštejn (kterou jsem vzhledem k nedostatku času nestihl sehnat a prostudovat):

- Čech, J.: Zpráva o odkrývání a restaurování pozdně gotických nástěnných maleb v interiéru bývalé kaple tvrze Cuknštejn. Praha 2004, 2005 (archiv NPÚ-ÚOP Č. Budějovice).
- Hrubý, P.: Archeologické výzkumy tvrze Cuknštejn u Nových Hradů v letech 2000-2001. In: Castellologica Bohemica, Praha 2004.
- Kyncl, T.: Výzkumná zpráva. Dendrochronologické datování dřeva z tvrze Cuknštejn. Botanický ústav AV ČR, Praha 2004.
- Muk, J.: Tvrz Cuknštejn u Nových Hradů. In: Castellologica Bohemica, Praha 1993.
- Úlovec, J.: Cuknštejn – tvrz. Průzkum písemných pramenů. 2001.